

Gesprek met Kl. Rietema, oud molenaar

Ik kende hem van naam, omdat hij de schenker was van het zo ingenieus uitgevoerde model van een oliemolen, welke nu op beurzen de stand van onze vereniging extra opmerkelijk maakt. Hij heet Klaas Rietema en geniet nu samen met zijn vrouw Annie van zijn pensioen: twee rasechte Groningers op het Drentse zand! Hij keek er niet vreemd van op dat ik op mijn fiets bij hem kwam, in Zuidlaren. In zijn ogen was dat maar heel gewoon: zelf fietst hij nog veel.

Ondanks zijn handicap (zijn ene been wil niet zo best meer) is tuinieren zijn hobby, naast het vervaardigen van model-molens. In het schuurtje achter het huis staat een standaardmolentje met alles er op en er aan, en het geraamte van een oliemolen-in-wording duidt er op dat er nog volop geknutseld wordt. Nadat we nog wat gepraat hebben over het maken van model-molens gaan we de woonkamer binnen en begint het gesprek:

"Ik ben geboorn in Roowold (Roderwolde). Doar ben ik noar loagere schoul west. En toun ik zeg moar, zo'n jong van 'n joar of aachtneegn was, toun draaide meuln in Roowold nog. Mien voader is in 1902 noar Roowold gaan, omdat zien bruier opvolger was in Lains. Mien grootvoader zat in Lains op euliemeuln. Doar was ook 'n holtzoagerij onder in meuln, en 't euliewaark ston noast meuln. Bie meuln ston ook nog 'nkaalkoovm. Zoagerij en euliesloagerij baird in ain meuln kon wel, moar 't laip 'n beetje zwoarder".

De heer Rietema vertelt graag over het werk op een oliemolen, zoals hij daarover heeft horen vertellen door zijn vader:

"N euliemeuln of vangn is nait makkelk. Den as ie doar nait op verdacht binn.... dei kollerstainn, dei zo wat 'n gewicht hebbm van drei tun elk, dus zes tun, dei loopm achter mekoar aan; dus as ie dei meuln 'n beetje wraid ofvangn, den lopt vang eevm deur hè. Euliemulder dei geft dat ook nait gouv oet hann, heur.

't leevm van 'n euliemulder, ja, das nait makkelk, heur. Wie moaldn mit wiend, dus wie mozzn altied kloar stoan, net geliek wanneer". Zijn vrouw vult aan: "As ie 's nachts wakker worn en d'r is wiend, den mos ie d'r oet"..

Rietema herinnert zich nog een aardige anekdote uit de vorige eeuw:

"As-ie 'n dag of wat stil weer had haarn, den mos-ie noar börgemeester tou en hoaln 'n vergunn dat ie zundags draain mogh. Dat huvn ze teegnwoorig nait meer, den teegnwoorig arbaidn ze altied op zundag. En den, nou ja, goud, wil e joe dei wel geevm, moar nait onder kerktied. Den stonn jonges doar op swiksteln te kieren of kerkdeurn hoast oopn gingn.... Het domie dreum nou nog nait oet? Vang d'r òf, vot! Zo gaauw as eerste noar boetn kwam den trokkn ze vang d'r of, den oetaindlek - joa dat was vèr veur mien tied -- den wern ze per stuk betoald, den wern ze bie koukn betoald. Dat was stukwaark. Waarn ook gond dei betoaln veur last. 'N last is twei tun. En euliemulders dei konn zo wat tweihonderd last, den moss'ze 'n normoal joar hebbm, zeg moar. As ze 'n bult wiend haddn, den konn ze 'n moal tweihonderdenvieftig last versloagn, moar ie konn ook wel's 'njoar kriegn van neegntig. Dat het pa voak verteld, toun hebbm we moar honderd last zoad versloagn.

Dat was 'n slecht joar, gain wiend, hèn".

Over het personeel op de oliemolens weet Rietema te vertellen, dat zij de hele week in de molen moesten blijven. Daar waren dan ook kooien om de nacht in door te brengen, maar als het 's nachts hard waaide kwam er van slapen niet veel terecht.

Alleen zondags waren ze vrij: "Eevm noar domie luustern - ze zelln d'r wel nait veul van heurd hebbm, want ze zelln wel in sloap valln weezn - moar ik wol moar zeggn, wat'n vreeslek leevm mot dat west hebbm!".

In 1902 is zijn vader naar Roderwolde gegaan, zoals gezegd, en daarover vertelt Rietema:

"In 1918 benn wie doar stoan bleevm, toun was 't euliesloagn mit wiendkracht niks meer weerd. Toun kwam stoom op, en toun kreeg ie aachturige waarkdag, woar ie ook mit zaatn. Want d'r mos ain bie 't veurslag weezn, ain bie 't noaslag en meelknecht bie stampers, en gewoon stonn ze van 6 aan 6. Moar deur aachturige waarkdag mos d'r ain ploug bie, dei mos ook betoald worn, is nait zo? En den oetaindelék waarn lonen lang nait zo as nou. Toun voder noar Roowold tougoan is zee er: "ik betoal mien baide blokjonges aacht gulden in week, moar ze mozzn 6 aan 6 stoan en 6 doagn laang". Toun stoom opkoomn is was 't doan. Wie hebbm ook stoom had in Roowold. Doar het mien voder stoomketel in zet. Wiend kon nait meer, wie haddn veul te veul stille doagn".

Rietema is in 1918 naar Tjamsweer, bij Appingedam gegaan, waar hij de onttakelde molen De Eendracht kocht. De houten onderbouw stond er nog, tot stellinghoogte. Het gevlucht was er in 1982 afgehaald, waarna er met stoomkracht verder gewerkt is. Ze haarn mit 't boovmstuk niks meer neudig. Toun waarn ze nog nait zo gek mit meulns as nau".

Het oliewerk heeft nog enige tientallen jaren in de molen gezeten, waarna het weggehaald is en verkocht. Daardoor kwam er meer ruimte vrij voor opslag, want geleidelijk werd het minder met het malen - Rietema heeft altijd met een electries aangedreven koppel stenen gemalen - en schakelde hij meer over op de fouragehandel: veevoeder, granen en kunstmest.

Tegen het begin van de 60-er jaren werd het voor de kleine mulder steeds moeilijker een bestaan te vinden, doordat steeds meer boeren over gingen op grootschalige bedrijven en zich daarbij door de veevoederhandel lieten financieren. Zodoende bleven hoofdzakelijk de grte handelsbedrijven over. In 1961 is de familie Rietema gestopt met het bedrijf in Tjamsweer, mede omdat hij met zijn been tobde: "Dat bainwaark, doar komt hail slim op aan, en ik kon 't nait langer doun".

Over zijn leven in Tjamsweer vertelt hij:

"Dat muldersleevm, dat is in 't algemain

'n zwoar leevm heur. Moar ik heb 't altied mit plezaiër doan. Toun ik in Tjamsweer kwam was d'r nog wel wat te moaln. Dat loonmoaln, dat is altied al wat west, dei doar riek aan wer dei wer nooit weer aarm. Den hoal je 't gemoal op bie boern.....wie hebbm nog tied had in dattiger joarn dat wie nog twaihonderdzestig mud in week haddn. En den mos je dat weer hin brengn en den kreeg ie 'n kwartje 't mud hèn. En doar zat waark in. As je 't meel brogten, nam je koorn weer mit. En as boern den hail geschikt waarn, den mos je 't ook nog van zolder hoaln; waarn z'ook nog te lui dat ze 't noar beneedn brogten- Nee, ons waark is nait betoald, moar ja, doar veraander je niks an.

En den kreeg ie crisesjoarn, en den oorlogsjoarn... In oorlog benn mulders in 't algemain weer opleefd. Der kwam meer te moaln, mor 't mog nait. En alles wat nait mag, hèn.....

Toun kreeg je dat klandestein moaln veur partekeliern. Wie hebb, 't had in Daam (Appingedam) as d'r zogenoamd invoasie was, dat Engelsen zogenoamd zeg moar in België of hier of doar aan laand koomn waarn...wie hebbm ain moal had dou haddn wie 180 man bie deur stoan 's morgens mit almoal 'n zakje waait, 10 kilo of 'n beetje meer of minder. Dat hadn ze bie boern vandoan. Moar, ja toun hebbm wie mekander wel 's aankeekn, heur. Je mos dag en nacht kloar stoan, en den de angst dat ze je pakkn zollen, d'r kwam voak kontreleurs bie deur.

En alles mos op vervoersbewiezn. D'r was gain ain dei vervoersbewiezn haar. Alles was op bonnen, je mocht anders niks oflevern as op bonnen. Bakker kreeg broodbonnen, en doar kreeg hai weer grote bonnen op, en dei kreeg mulder en doar gaf hai weer rogge veur.

Moar ik nam gain zwaart geld, mor gewoon moalloon. Voudselkommesoares wis 't wel, hai zag 't deur vingers. 'K verget ook nooit weer; Ik zeg teegn Willem, de knecht: Dat liekt nait best Willem. Wat den zee er. Toun kwam Kambert aan mit auto mit nogal 'n beetje aachterop. Hou nou? Ik loop 'm temuit, en omdat ik dei laandwachters maist kon zee 'k teegn hom: Wat he 'k nou aan fiets hangn, jong? Wie hebbm in beslag nomn waait, zee er, en dat mout moaln wordn.! Ik zeg: Moar doe waist wel, ik mag nait moaln. Ja, moar doe dust wel, zee er. Ja, zee ik, da's dien zet.

Moar dit mout moaln wordn zee er, dat mout noar Delfziel tou. Ik zeg, Mos es eevm heurn, as ie mie dat gelastn, dien kommedant (dat was ain van Delfziel), dat ik dat moaln mout, den maal ik dat. Ik docht bie mie sulf: ik mout 'n beetje oetkiekn, hè.

Nou ja, dat ging goud, hai schreef mie ain braifke dat zus en zo.....

hai gelastte mie waait te moaln. Nou, dat he 'k toun doan, ik he 't ook noar Delfziel toubrocht. En dat braaifke, dat er mie gelast het.....wie hadn moalnregister, en diar legdn wie dat braifke bie in.

En 'k kreeg kontreleurs, hè. Dou zee dei kerel: 'Ja moar dat mag nait, man! Nee, dat mag zeker nait, dat weet 'k ook wel dat dat nait mag. Je mag gain waait moaln zee ik. Dat wait ik ook wel man, ja loop d'r moar achter an! Asjeblieft! Maor dat deedn ze nait. Ze ging d'r nait achteraan, ze keekn wel oet. Loater, toun oorlog afloppm was, hebbm ze mie dat braifke othoald, as bewies teegn dei NSB'ers. Nee, moar den kneep je 'm toch wel eevm.

O, ze hebbm mie ook 's moal aanholdn, toun 'k 'm ook zo. Ik kwam van zo'n dorpke, Opwier, achter Appingedam, en vanzulfm mit klandestein spul om te moaln, dat ken ja nait aans he. En dou ree mie ain mooie luxe veurbie - dat mot dreinvartig west wesen - ik docht: dá's mis! Dei auto is veul te mooi. En joa heur, duurde 'n oogmblikje, ze waarn keerd en 't jong zee: Stop 's eevm. Ik zeg, Ja, dat ken. Wat he'st d'r op? Ik zeg: Boerngemoal. 'O, papiern! Ja, ik har wel papiern, moar doar klopte niks van vanzulf. En doar gingn ze ook nait met akkoord. Ik zee: 'nou mot ie 's eevm luustern, ik was vanmiddag moat, en ik mot dei vervoersbewiezn altied van bureau ofhoaln.

Dat mouth dei röttige boern zulf doun zegd'er. Ik zee: Joa, doar zegst wat. Moar zai doun 't naot, en as ik 't nait dou he'k haildaal gain't. Moar ze moutn 't doun, aans hangn wie heur op. Ik zeg: Nou, ik zai z'al hangn. Moar ze mopperdn wat en mompeldn wat, en Brons z'n fabriek kwam net oet, en dei konn mie ook almoal vanzulfen, en 'k zag al ain vort goan op fiets noar Tjamsweer verteln dat ze hom te groazn hebbm. Nou, ze zeedn teegn mie: Woar woont dei en dei? Ik zee: Dei woon doar, en dei doar. Most teegn dei boern zeggn as ze doar gain vervoersbewiezn bie hoaln, den zeln wie heur helpm!

Ik zeg: K zel bosschop overbrengn, en ik vot. En toun heurd'k wel dat dei keerls van Brons teegn mekoar zaidn: Ze hebbm hom toch maor weer loopm loaten. (De landwachters waren uit op twee zwarthandelaren, daarom moesten ze Rietema wel laten schieten).

Rietema is nog lang niet uitgepraat, maar ik moet weer opstappen. Terwijl we naar de deur lopen, moet hem nog even van het hart dat het hem begroot, dat de oliemolen van Roderwolde niet meer gebruikt wordt als wekrende molen. Zol d'r nou gain geldschaiter weezn, dei d'r veur zorgn ken dat 't ding weer droain ken? Rust roest. Moar d'r mout wel ain weezn dei mit meuln om goan ken. Liek as in Peize, doar hebbm ze op 't oognblik mulder op....z6 an! Da 's Scholler, 'n viefenzestigplusser. As dei meuln droait, en as ie den boovm komn, den zingn dei stainen d'r over, zo mooi lopt dat.

Rietema is er niet gerust op dat, als de oude generatie van vakmolenaars uitgestorven is, er wel voldoende bekwame mensen zullen zijn om de fakkel over te nemen. Gelukkig komen er steeds meer molen-enthousiasten die als gediplomeerd vrijwilliger een molen kunnen bedienen. Maar dat zijn natuurlijk nog geen vakmolenaars. Dat kan je eigenlijk alleen in de praktijk worden, zoals Roetema het zegt: 'T muldersleevm, doar mout ie in geboorn weezn.

Tot slot wil ik nog vertellen, dat Rietema al lange tijd op zoek is naar een fot of afbeelding van de molen De Eendacht in Tjamsweer, uit de tijd dat deze nog compleet was (dus voor 1892). Bij deze zou ik de lezers willen verzoeken om eens in hun fotobezit te snuffelen. Het adres van de heer Rietema is: Oude Zeegserweg 9, Zuidlaren.

Henk Epskamp

Tonnis Musschenga